

Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Hare Excellentie mevrouw drs. K.H. Ollongren
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

POSTADRES

✓ BHP Flex - Blokhúspoarte
✓ Blokhúsplein 40
✓ 8911 LJ Ljouwert

✓ ynfo@dingtiid.nl
✓ www.dingtiid.nl
✓ @dingtiid

Leeuwarden, 13 december 2018

Hooggeachte mevrouw Ollongren,

In 2017 en 2018 hebben Rijk en provincie Fryslân het traject afgelegd om tot een nieuwe *Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer* (hierna: BFTK) te komen, voor de periode 2019-2023. Conform art. 19 lid 2 sub b Wet gebruik Friese taal adviseert DINGtiid als Orgaan voor de Friese taal aan de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân over de totstandkoming en uitvoering hiervan.

Al in een vroeg stadium is DINGtiid betrokken bij het opstellen van de nieuwe BFTK; in december 2017 en maart 2018 is advies van DINGtiid gevraagd. Bovendien heeft DINGtiid op 18 mei 2018 op verzoek van het Rijk aan de Minister en de gedeputeerde van de provincie Fryslân een eerste schriftelijke reactie gegeven op de concept-BFTK van 24 april 2018, voornamelijk als input op het bestuurlijk overleg tussen Rijk en provincie in mei 2018. DINGtiid heeft deze manier van werken als constructief ervaren. Dingtiid spreekt zijn waardering uit over de op 30 november 2018 ondertekende BFTK 2019-2023. Met deze BFTK wordt een stap voorwaarts gezet, en de ambities zijn hoog maar haalbaar. Toch zijn er enkele verbeter- en aandachtspunten, die wij graag meegeven middels deze brief en het advies in de bijlage.

Allereerst beschouwt Dingtiid de BFTK als belangrijk instrument om de ontwikkeling van de Friese taal te stimuleren. De BFTK is echter een document op hoofdlijnen; het is daarom cruciaal dat het aangevuld wordt met de nodige meetbare (SMART) doelen en met afspraken over de verantwoordelijkheden voor het behalen van die doelen. Ook raden wij aan om voldoende aandacht en tijd te nemen voor (tussen)evaluaties en efficiënte bijsturing van de koers.

Daarnaast is, onverwacht, aan het einde van het totstandkomingsproces van de BFTK bepalingen 3.1 grondig gewijzigd. Deze complicatie heeft onder meer tot gevolg dat Dingtiid over hoofdstuk 3 van de BFTK pas begin volgend jaar kan adviseren. Het betreft hier immers een belangrijke bepaling over het in de wet verankerde recht om de Friese taal in de rechtspraak te gebruiken.

Ten slotte is DINGtiid bezorgd over de recente ontwikkelingen binnen het kenniscluster van de Friese taal. Het belang van een sterke academische component is evident. Toch is het in die sector onrustig. Zo verkeert de Fryske Akademy al geruime tijd in een zorgwekkende situatie. Ook blijft – ondanks de doorbraak in het financieren van een volwaardige universitaire opleiding Fries aan de RuG – de borging van die opleiding op lange termijn een punt van zorg. Deze twee zaken illustreren de kwetsbare positie van de kennisontwikkeling rondom de Friese taal, alle goede ambities die ten aanzien van het Fries in deze BFTK worden verwoord ten

spijt. In het aangepaste werkprogramma van Dingtiid voor 2018/2019 is dan ook, op eigen initiatief, een separaat advies over het kenniscluster van de Friese taal opgenomen.

Met vriendelijke groet,

Klaas Sietse Spoelstra
Voorzitter DINGtiid

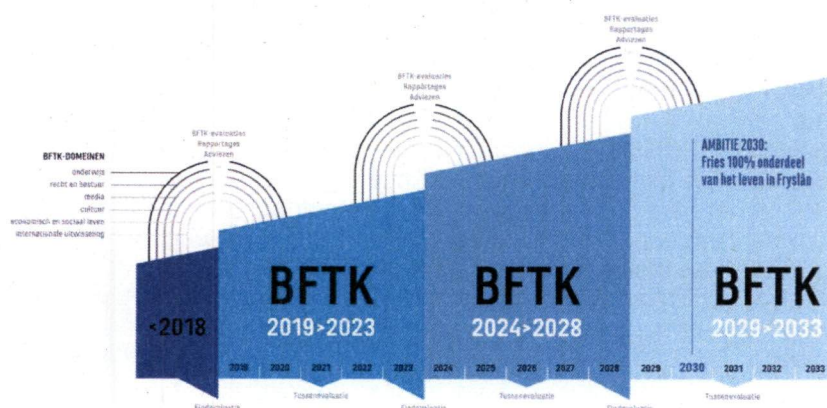
Bijlage: Advies DINGtiid BFTK 2019-2023

Advies DINGtiid BFTK 2019-2023

De BFTK als routekaart

De BFTK 2019-2023 getuigt van een langetermijnvisie, met het jaar 2030 als punt op de horizon. DINGtiid onderschrijft de inzet van deze BFTK als het eerste deel van de routekaart richting 2030: hierin zijn de doelen vastgelegd voor de eerste etappe, tot en met 2023. De BFTK daarna, voor de periode 2024-2028, doet hetzelfde voor de tweede etappe, terwijl de daar weer op volgende BFTK de ambities die nu voor 2030 worden gesteld, in concrete afspraken vast zal moeten leggen. Voor de vaststelling van een nieuwe BFTK komt belangrijke input uit de eigen BFTK-evaluaties, uit Europese rapportages van de Committees of Experts van de Raad van Europa, uit adviezen van rijksadviesorganen, en uit analyses en rapportages uit het veld. Deze input kan worden gebruikt om de koers van het Fries verder te verscherpen, via de verschillende domeinen van de BFTK. Die domeinen vormen tezamen de vloot van de Friese taal. Per domein zal een verschillend tempo of een andere koers gelden, maar het te bezielen eindpunt is hetzelfde. Blijkt uit een evaluatiemoment dat een van de domeinen koersaanpassing behoeft, dan neemt de Taalskipper actie om het tussendoel bij te stellen. Steeds met hetzelfde einddoel, namelijk de ambitie om de Friese taal in 2030 volwaardig onderdeel van de samenleving in Fryslân te laten zijn. Het is aan te raden zich hier regelmatig goed rekenschap van te geven in de komende jaren, in een proactief monitoringproces, en op ieder evaluatiemoment te toetsen of de route naar 2030 voor de verschillende domeinen al dan niet aanpassingen nodig heeft. Het eerste moment daartoe is de tussenrapportage van de komende BFTK-periode, die in 2020-2021 uitgevoerd wordt. DINGtiid raadt aan deze exercitie bij ieder volgend BFTK-evaluatiemoment in de jaren richting 2030 te herhalen. Zo blijven de BFTK-partijen met elkaar in gesprek over de doelen en ambities.

Verder is het raadzaam om de BFTK-evaluatiemomenten te synchroniseren met Europese rapportagecycli en zo te komen tot logische, planbare toetsingsmomenten (zie over het synchroniseren van rapportagecycli ook het DINGtiid-advies van 30 november 2018 inzake de implementatie van het Europees Handvest).

Afbeelding: De route naar 2030

Heldere ambities

De BFTK is, als document op hoofdlijnen, de plek waar de doelen geformuleerd worden. De ambities die in de BFTK-hoofdstukken zijn verwoord, winnen aan overtuigingskracht door uitvoering en bijsturing duidelijk te beleggen. Ten opzichte van het eerdere concept waarover DINGtiid adviseerde is de ondertekende BFTK concreter geworden, vooral door vaker de partij te benoemen – hetzij Rijk, hetzij provincie – die verantwoordelijk is voor de uitvoering. Hiervoor spreekt DINGtiid haar waardering uit. Dit zal de effectiviteit van de tussen- en eindrapportage over deze BFTK vergroten. Daarmee zal ook eventueel bijsturen van de koers eenvoudiger worden.

Waar de BFTK toch nog die concreetheid mist, (bijv. 2.1.3: 'Bij eventuele gesprekken met de beroepsgroep van leraren zal door de provincie nagegaan worden in hoeverre het mogelijk is om de bekwaamheidseisen voor het vak Fries ook op te nemen') adviseert DINGtiid deze in de BFTK 2024-2028 te vermijden door heldere afspraken en concrete doelen te benoemen.

Financiële ondersteuning

De beschreven ambities worden geschraagd door financiële middelen. DINGtiid wijst er echter op dat de financiering van toegenomen wettelijke taken van de provincie Fryslân ten aanzien van de Friese taal niet incidenteel maar structureel dient te zijn. Dit geldt op Rijks- en provinciaal niveau, maar ook op gemeentelijk niveau. Dit advies komt voort uit de analyse inzake de rol van het Fries bij gemeentelijke herindelingen die Mercator op verzoek van DINGtiid in 2018 uitvoerde. Mercator geeft aan dat structurele middelen voor gemeenten noodzakelijk zijn voor een goede uitvoering van ambitieus en gedegen taalbeleid. Gemeenten kunnen nu incidenteel een beroep doen op een financiële regeling van de provincie Fryslân voor de ontwikkeling van taalbeleid. Het zou goed zijn dat zowel Rijk als provincie blijvend hun steentje bijdragen aan realisatie van Fries taalbeleid binnen alle overheidsniveaus.

Taalskipper

DINGtiid ontving de notitie over de rol van de Taalskipper die aan het BFTK-dossier zal worden toegevoegd. Het is goed om te merken dat de Taalskipperrol, waartoe DINGtiid een eerste aanzet gaf in haar structuuradvies uit 2015 ('Verandering en verbetering'), door de provincie in overleg met het Rijk voortvarend is opgepakt. De Taalskipper duikt op meerdere plekken in de BFTK op als procesbewaker, aanjager en coördinator, en in bepaling 1.3 worden rol en taken van de Taalskipper globaal beschreven. Het zijn belangrijke ontwikkelingen voor wat betreft een goede regie op het dossier van de Friese taal.

Vooruitlopend op het DINGpetear dat DINGtiid in 2019 organiseert naar aanleiding van het genoemde Mercator-rapport over de gemeentelijke herindelingen, geven we alvast een aanbeveling mee (zie 6.2 in het betreffende rapport). DINGtiid raadt aan om op gemeentelijk niveau een 'lokale taalskipper' in te zetten: iemand die signaleert, aanjaagt en coördineert. Nu is het Friese taalbeleid op gemeentelijk niveau nog te vaak een versnipperde en incidentele taak. Dit kan voor de implementatie en uitvoering van het Friese taalbeleid op gemeentelijk niveau hetzelfde positieve effect hebben als het nu op provinciaal niveau al heeft.

Innovatie en integratie

De inleiding op BFTK-hoofdstuk 1 geeft blijk van hoge ambities voor alle domeinen. Toch lijkt in de hoofdstukken 4 (Media) en 5 (Culturele activiteiten en voorzieningen) sprake te zijn van een nogal behoudende koers. DINGtiid mist een visie op hoe binnen

die velden nieuw beleid rond het Fries wordt ontwikkeld, hoe nieuwe initiatieven en spelers worden aangetrokken en gestimuleerd om zich in het Friese domein te manifesteren en hoe terreinen als cultuur, wetenschap, onderwijs en media met elkaar interacteren. Deze domeinen zijn vaak toonaangevend in taalinnovatie, met name als er interactie is tussen deze werelden. De huidige visie gaat nog teveel uit van gescheiden domeinen en van status quo. In de toekomst zou het goed zijn iets ambitieuzer te zijn als het gaat om de benadering van het Fries in kunst, cultuur, wetenschap en onderwijs. Een BFTK kan de deur openzetten, ruimte creëren voor nieuwe invloeden en integratie van de domeinen bevorderen – en daarmee de innovatie in de taal.

Verder constateert DINGtiid dat de BFTK te veel lijkt te focussen op de literaire genres proza en poëzie voor de overdracht van Friese taal in creatieve uitingen, en nog te weinig aandacht heeft voor de podiumkunsten en popcultuur. We hebben van het KH2018-project *Lân fan Taal* geleerd dat juist diversiteit in uiting en beleving van grote waarde is voor het gebruik en de toepassing van de Friese taal. Het zou wat DINGtiid betreft goed zijn dat het nieuwe Taalproductiehuis (5.4.4) aandacht heeft voor de diversiteit aan cultuurvormen, en crossover-projecten met podiumkunsten en literatuur stimuleert.

DINGtiid realiseert zich dat een en ander wellicht mede ingegeven is door wat in het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden in hoofdstuk 12 (Culturele activiteiten en voorzieningen) staat. Sinds de ratificatie ervan is de situatie voor wat betreft culturele uitingen echter sterk veranderd – zo sterk zelfs dat het Europees Handvest op dit punt aan een update toe is.

Rechtspraak

Gelet op de recente ontwikkelingen betreffende bepaling 3.1 kan DINGtiid nog niet adviseren over hoofdstuk 3 van de BFTK. Het voornemen is over dit onderdeel in 2019 nader te adviseren.

Onderwijsagenda

Het onderwijshoofdstuk van de BFTK bevat voor de periode tot 2023 vele stappen die de langetermijnambitie voor het Fries steunen; meerdere daarvan komen overeen met de aanbevelingen die DINGtiid deed in haar onderwijsadvies uit 2017 ('Meertaligheid als kwaliteit en doel'). De provincie heeft bovendien in september 2018 met het Taalplan Frysk een ambitieuze onderwijsagenda gelanceerd, en de Inspectie heeft aangekondigd in de periode tot 2030 tweemaal te rapporteren, te beginnen in 2019. We zijn daarmee de goede weg ingeslagen met het Fries in het funderend onderwijs.

Basisinfrastructuur en kennisdomein

Binnen het onderwijshoofdstuk behandelt bepaling 2.1.1 de basisinfrastructuur voor het vak Fries. Al in haar reactie van 18 mei 2018 wees DINGtiid op de zwakke koppeling met het academische deel van het kennisdomein. Instellingen als RuG-M&M/Frysk, RuG-Campus Fryslân, Fryske Akademy, NHL Stenden en Mercator zijn van invloed op de koers, de kansen en de uitvoering van de doelen inzake het vak Fries, en niet alleen voor het hoger onderwijs. DINGtiid is voorstander van een betere samenwerking tussen de partijen in de kennisinfrastructuur en een koppeling tussen onderwijs en onderzoek. DINGtiid heeft daarom een analyse van het kenniscluster opgenomen in de update van het werkprogramma 2018/2019.

Opleiding Fries aan de RuG (2.7.4)

Kennisinstituten spelen een belangrijke rol in de innovatie en de langetermijnambities voor het Fries, en niet uitsluitend op onderwijsgebied. Binnen die kennisinstituten speelt een onafhankelijke academische opleiding Fries een hoofdrol. In Nederland wordt die opleiding alleen nog maar aangeboden door de Rijksuniversiteit Groningen. Het belang van de opleiding blijkt uit het feit dat vele betrokkenen bij het Friese taaldossier deze hebben gevolgd. De opleiding is de academische kweekvijver voor talent, de hofleverancier voor kennis en personeel in alle velden van het Friese domein, zowel maatschappelijk als wetenschappelijk. De vakgroep Fries is ook een bewaker van de essentiële onafhankelijke academische beschouwing.

Het is en blijft echter een niche-opleiding, waarbij de marktwerking faalt: er komen niet genoeg studenten op de opleiding af om zichzelf te kunnen bedruipen. Het bescheiden aantal studenten dat de opleiding trekt is uiteraard mede ingegeven door de omvang van het 'Friese veld'. Hierin schuilt een punt van zorg. Want hoe essentieel de opleiding ook is voor het Friese veld, het is financieel een lastig dossier.

In de laatste fase van het BFTK-proces zijn de partijen tot een overeenkomst gekomen die de opleiding voor de duur van deze BFTK-periode veiligstelt. DINGtiid pleit er met klem voor om het voortbestaan van de opleiding Fries bij de RuG, als enige wetenschappelijke voltijdsopleiding die de tweede officiële taal als centraal onderwerp heeft, ook daarna te garanderen. We raden daarbij vooral ook aan tijdig duidelijkheid te verstrekken over het langdurig voortbestaan, zodat er meerjarenplannen kunnen worden gemaakt en uitgevoerd. Dat voorkomt onnodige onrust over de continuïteit van de opleiding en haar onderzoeksprojecten. Zulke duidelijkheid is ook belangrijk voor het aantrekken en behouden van talent. Een bestendige financieringsrelatie is verder conform het Europees Handvest, artikel 8 lid 1, dat het universitaire onderwijs in de betreffende kleine taal behandelt.

Fryske Akademy

DINGtiid stelt vast dat de tweede poot van de kennistop van de Friese taal – de Fryske Akademy – al geruime tijd in zwaar weer verkeert. De BFTK bevat in 5.2 een procesbepaling over de Fryske Akademy, die in de loop van 2019 verder uitgewerkt wordt. DINGtiid zal het Rijk en provincie graag adviseren over deze nieuwe tekst.

De huidige situatie van de Fryske Akademy en de onzekerheid op de langere termijn rondom de opleiding Fries maken een grondige analyse van de kennissector van de Friese taal nodig. DINGtiid zal in 2019 zo'n analyse uitvoeren en op basis daarvan adviseren over versterking van de kennisinfrastructuur voor het Fries. Daarbij is continuïteit een belangrijk doel, opdat jonge academici toekomstmogelijkheden hebben en houden binnen de sector van de Friese taal.